

POEZIJA

a) prvo ali predliterarno obdobje (do 241 pr.n.št.):

- le zametki poezije, ni še pravih pesniških zvrsti

1. PESMI VSAKDANJE, BOGOSLUŽNE IN OBREDNE VSEBINE (carmina antiqua):

- najstarejši in najpristnejši izraz latinske ljudske pesmi - prežeta z modrimi izreki in pregovori, z navstveno kmečko poučnostjo, z liričnimi prvini ter s preroškimi in čaralnimi zarotitvami

- sestavljene v metrumu - italški verz - t.i. *saturnijski verz*

- najbolj znane - *Carmina popularia* - izreki in pregovori, uročna besedila in otroške izštevanke, itd. (ljudsko slovstvo)

npr.: - čarobni zdravilni obrazci, uspavanke, izštevanke

- **bogoslužne pesmi** - *Carmen fratrum Arvalium* - pesem zbora svečenikov, arvalskih bratov, ki so jo peli ob obhodih po poljih

- *Carmen saliare* - pesem, ki so jo prepevali skupaj bratje Saliji.

- najstarejša literarna spomenika v verzih

- **obredne pesmi** - *žalostinke (nenia)* - ob pogrebih jih pojejo sorodnice ali najete žalovalke (*praeficae*)

- *nagrobni napisi (elogia)* - v verzih

- *gostinske pesmi (carmina convivalia)* - prepevajo na gostijah ob spremljavi piščali - npr. Hvalnice slavnim možem (*carmina de clarorum virorum laudibus*)

- *zmagoslavne pesmi (carmina triumphalia)* - vojaške improvizirane pesmi, ki na šaljiv, zbadljivo duhovit ali celo nesramen način opisujejo podvige zmagovalcev in premagancev, predvsem pa njihovih poveljnikov - potekajo v obliki dvogovora med dvema zboroma vojakov

b) drugo, predklasično ali arhaično obdobje:

1.) EPIKA:

- na začetku odvisna od grških predlog

- pogosta uporaba zgodovinskih dogodkov namesto mitov (nimajo jih toliko kot Grki)

Livij Andronik - 272 pr.n.št. pride iz Tarenta v Rim kot suženj, pozneje ga osvobodijo

- v Rimu odpre šolo in za potrebe pouka prevede Komerjevo Odisejo v saturnijskem verzu

- za rimsko gledališče priredi nekaj grških komedij in tragedij - prva grška komedija uprizorjena v latinskem prevodu 240 pr.n.št. - **velja za začetek prave književnosti pri Rimljanih!**

- **velja za začetnika rimske književnosti!** - ne napiše nobenega izvirnega dela - le Rimljanom približa grško književnost

Nevij - iz Kampanije

- demokrat, nasprotnik aristokracije, zaprt zaradi političnega prepričanja, nato izpuščen

- umre v izgnanstvu v Utiki

- *Bellum Punicum* - najpomembnejše delo - ep v 7 knjigah v saturnijskih verzih - v njem opiše prvo punsko vojno, ki se je je tudi sam udeležil - v prvih knjigah opeva starejšo rimsko zgodovino in upesni legendo o Eneju

- napiše nekaj komedij in tragedij - za tragedije uporabi rimske motive

Enij - največji epski pesnik tega časa

- rojen v Rudijah v Kalabriji - odtod pride v Rim

- zelo izobražen mož - blizu aristokratskim krogom - govori latinsko, grško in oksiško

- *Annales* - najpomembnejše delo - epska pesnitev v 18 knjigah heksametrov - ohranjenih le nekaj 100 verzov - **velja za nacionalni ep!**

- napiše 20 tragedij in nekaj komedij

- *Saturae* - pesniška zbirka v različnih metrih in z različnimi temami

- *Epicharmus* - didaktični ep o filozofiji narave
- *Euhemerus sive sacra historia* - prozno delo - predelava fantazijskega potopisnega romana grškega helenističnega avtorja **Evhemera** - pragmatično razloženi miti - bogovi in druga mitološka bitja so bila prvotno le znameniti ljudje, ki jih je človeška fantazija po smrti razglasila za bogove
- v rimsko pesništvo vpelje heksameter!

2.) DRAMATIKA:

a) prvo ali predliterarno obdobje (do 241 pr.n.št.):

dramske improvizacije - izvajane v verzih

- **feskenini** - improvizirane kmečke pesmi, ki potekajo v obliki pesniških prerekanj v izmeničnih stihih, polnih zafrkljivih, na koncu vedno tudi osebno žaljivih medsebojnih napadov
- **atelana** (*fabula Atellana*) - podobna feskeninom, vendar je njena dramatska zasnova bolj urejena in vezana na določene obrazce - kratki šaljivi prizori oz. burke, ki so jih v mešanici govora, petja in plesa sicer nepripravljene uprizarjali na mestnih križiščih in trgih - potekajo v nekem vnaprej določenem načrtu, ki sloni na smešnih zapletih in kočljivih položajih - v njih nastopajo 4 stalne osebe, na zunaj prepoznavne že po svojih maskah (*Maccus* - robati nemunež; *Bucco* - širokoustni bahač in pogoltnož; *Pappus* - stara skopuška prismoda; *Dossenus* - premeteni in hudobni grbavec)

b) drugo, arhaično ali predklasično obdobje (240-80 pr.n.št.):

- obdobje največjega razcveta dramatike!

scenske igre (*ludi scaenici*) - prirejajo se ob svečanostih

- *ludi Romani*, *ludi Apollinares*, *ludi Megalenses*, *ludi plebei*
- dramske improvizacije se izvajajo tudi ob privatnih svečanostih - npr. pogrebi pomembnih državljanov
- najprej jih izvajajo na improviziranih odrih, ki jih po predstavi podrejo, kasneje pa v lesenih kočah, ki jih po predstavi podrejo.

komedija - zgled je nova grška komedija, katere glavni predstavnik je *Menander* - ne po atiški stari komediji - *Aristofan*

- nova komedija parodira prizore iz vsakdanjega življenja
- **fabula palliata** - prizori iz grškega življenja
- **fabula togata** - prizori iz rimskega življenja
- sestavljena iz dialogov in monologov, ki jih recitirajo in pojejo ob spremljavi piščali
- uporaba postopka kontaminacije - v istem delu povežejo motive in prizore iz dveh ali več grških predlog
- bolj uspešne so paliate kot togate - zapleteni politični položaj v Rimu ni primeren za zasmehovanje politične ureditve ali javnih osebnosti

tragedija - večinoma z grško, včasih tudi z rimsko vsebino - **fabula praetexta**

Plavt - prvi rimski komediograf, čigar komedije se ohranijo

- iz Sarsine v Umbriji, že v mladosti pride v Rim
- revnega rodu, s pisateljevanjem dobi ugled
- vse njegove komedije so paliate - ohranjenih je 21
- najpomembnejše:
 - *Aulularia* (**Komedija o loncu**: o skopuhu, ki je našel lonec, poln zlata in ker se boji, da mu ga bo kdo ukradel, ne ponoči ne podnevi nima miru)
 - *Captivi* (**Ujetnika**: o očetu, ki išče in najde dva sinova, od katerih so enega ugrabili, drugega pa zajeli v boju)
 - *Menaechini* (**Dvojčka**: komedija zmešnjav, v kateri dvojčka ves čas zamenjujejo)
 - *Miles gloriosus* (**Bahavi vojščak**: o vojaku, ki se ves čas baha z izmišljenimi podvigi)
- največji rimski komediograf, ima velik vpliv na kasnejšo evropsko komedijo

- grške predloge predela zelo svobodno
- čudovito svež, naraven in jasen jezik, zelo izvorna metrika
- komedije so nabite s hrupnim, živahnim, a vendarle toplim, prisrčnim humorjem, ki temelji na duhovitosti in iznajdljivosti - so zelo popularne že v njegovem času, in pa tudi po njegovi smrti

Terencij - iz Kartagine, v Rim pride kot suženj, kasneje ga osvobodijo

- po grških predlogah priredi 6 komedij, ki so vse ohranjene v celoti
- njegova narava, značaj, literarna vzgoja in kulturno okolje, v katerem živi, mu dajo možnost, da ustvari novo obliko komedije z večjim poudarkom na človečnosti in umetniški zahtevnosti
- bolj se drži grških predlog kot Plavt, njegove komedije so resnejše od Plavtovih
- najpomembnejše: - *Eunuchus* (*Skopljenec*: o ljubezenskih dogodivščinah mladaeniča, ki se svoji izvoljenki približa pod pretvezo, da je evnuh)
 - *Phormio* (*Formio*: o spletkah parazita Formiona)
 - *Adelphoe* (*Brata*: o nesporazumih med dvema bratoma, ki sta si zelo različna tako po značaju kot po vzgoji)
- ni tako priljubljen kot Plavt, priznavaju pa mu izredne stilistične vrline in komično prepričljivost
- bolj je cenjen po smrti

- pomembni so še: - **Stacij Cecilij** - piše komedije
 - **Pakuvij** - piše tragedije
 - **Akcij** - piše tragedije

3.) SATIRA:

a) prvo ali predliterarno obdobje (do 241 pr.n.št.):

dramske improvizacije:

- **satira** (*satura*) - italska in latinska umetnost, obarvana s sočnim in pikrim realizmom - privzame si nekatere etruščanske odrske prvine ter ustvari prvo dramsko obliko rimskega gledališča

b) drugo, arhaično ali predklasično obdobje (240-80 pr.n.št.):

- v tem obdobju edina izvorna zvrst rimske književnosti
- uveljavi se kot pesniška zvrst
- sveža in živahna, a zajedljiva duhovitost, ki je značilna za rimsko in italsko književnost
- veliko črpa iz bogate grške književnosti, zlasti iz gnomičnega (poučnega pregovornega) pesništva in arhaične komedije, iz hilarotragedije in stoiško-kiniških diatrib (*gr.diatribē* = *pouk*, *razlaganje* - *zasoljen*, *polemičen ali sramotilen spis oz. kritika*) in njihove pestre tematike človeških slabosti
- bistvo je popolnoma rimsko - čut za skupnost in posameznika ter težnja po etičnem oblikovanju človeka z obsojanjem nenravnosti, z bičanjem človeških slabosti in napak in poveličevanjem kreposti

Lucilij - začetnik satire v tem pomenu

- rojen v premožni družini viteškega stanu v Kampaniji, v Rimu se giba v višjih krogih
- prirojen smisel za jedki italski humor oplemeniti s široko in poglobljeno izobrazbo ter z živim čutom za resnične življenjske vrednote
- *Saturae* - zbirka satir v 30 knjigah - ohranjeni le fragmenti (nekaj nad 1300 verzov z različno zgradbo in obliko)
- njegova satira je ogledalo rimske družbe, opazovanje in razčlenjevanje človeškega življenja, hlrati pa pesnikova osebna izpoved, saj živi v moreči stvarnosti politično im moralno popačenih časih, ki mu vzbujajo odpor in bolečino - gnev se z njim prvič dvigne na umetniško raven
- z vsemi sredstvi biča človeške napake in neumnosti: s smehom in zasmehom, z zbadljivo šalo in ironijo, s sramotenjem in sarkazmom
- ni samo kritik, ampak s svojimi filozofskimi in moralnimi razmišljanji kaže ljudem življenjsko pot, osnovano na načelih pravičnosti in kreposti
- sodobniki ga visoko cenijo, nekateri pa mu očitajo preveč hitro, neprizadevno ustvarjanje in zato ohlapen slog, vendar mu vsi priznavajo ne le izvornost, ampak tudi izredno izobraženost, pristen pesniški navdih in izrazito besedno sproščenost

